

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2014

XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

MARKING GUIDELINES

Time: 2½ hours

100 marks

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

XIYENGE XA A XIKAMBELANTWISISO

XIVUTISO XA 1 PROSI

- 1.1 Khisimusi. (1)
- 1.2 1.2.1 R250 (1)
- 1.2.2 R500 (1)
- 1.3 Mabuza (1)
- 1.4 Va gweviwile ku tshama ejele ntlhanu wa malembe kumbe ku humesa ndziho wa R50 000 hi un'we. (2)
- 1.5 1.5.1 Ku xavelela leswaku u nyika swo karhi hi vukungundzwana. (2)
- 1.5.2 Munhu a nga swi koti ku tiva khombo leri nga ta n'wi humelela. (2)
- 1.5.3 Mali yo va humesa enandzwini kumbe ekhotsweni/ejele. (2)
- 1.6 Ku vona leswi maphorisa ya tirhisaka xiswona loko ya kambela mimovha. (2)
- 1.7 Vumbhoni bya tikhamera a byi lo ndlangandla erivaleni. (2)
- 1.8 Ya khorwisa. Va kona maphorisa lava va khomaka maphorisa man'wana va va pfalela ekhotsweni/ejele. (2)
- 1.9 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena.
 Xikombiso. A yi kahle.
 Va fanele va tirha hi ku tshembeka eka ntirho wa vona. / Hikuva va khomiwile. /
 Munhu loyi a endlaka vukungundzwana loko a kumeka a nga helela hi
 ntirho. (3)
- 1.10 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso. A ndzi yimi na yona. Hikuva
 loko va tlula milawu ya le magondzweni kutani va xavelela, va ta vanga makhombo
 eka vatirhisikulobye va magondzo lava va landzelelaka milawu ya magondzo. (3)
- 1.11 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo leyi a yi kumeke. Xikombiso.
 Hambu wo famba enkoveni lundza ri ta vonaka. / Munhu u fanele a tirha hi ku
 tshembeka minkarhi hinkwayo. Makumu ya xidyoho i jele. Loko u endla
 vukungundzwana u ta khomiwa.

 (Amukela na tidyondzo tin'wana leti twisisekaka.) (2)
- 1.12 Eka Xitshuriwa xa A,swimunhuhatwa swa kona i maphorisa ya le magondzweni,
 kasi na kona eka Xitshuriwa xa B, ku na xifaniso lexi xi kombisaka swifaniso swa
 maphorisa ya le magondzweni. (2)

- 1.13 Eka Xitshuriwa xa A ku vulavuriwa hi vukungundzwana lebyi endliwaka hi maphorisa man'wana ya le magondzweni, kasi eka Xitshuriwa xa B, ku na xifaniso lexi xi kombisaka maphorisa ya le magondzweni lama yimisaka mimovha.

(2)
[30]

30 wa timaraka

XIYENGE XA B NKOMISO/NKATSAKANYO WA NDZIMA

XIVUTISO XA 2

XITSHURIWA XA C

MAAVELO YA TIMARAKA

Mukamberiwa a nga nyika ntlhanu wa timhakankulu tin'wana na tin'wana eka leti ti landzelaka.

Poyinti yin'we yi fanele yi averiwa timaraka timbirhi hi ku tirhisa tigwaju timbirhi.

1. Vaakatiko va tshama va tiva hi swimakiwa swintshwa kumbe vukorhokeri lebyi nga kona ekusuhi na vona etimakete.
2. Vunavetisi byi endla leswaku mabindzu na ikhonomi swi tlakuka.
3. Vunavetisi byi tivisa vaxavi hi mimbhukuto leyi nga kona.
4. Byi pfuna mabindzu ku tiva mabindzu man'wana lama va phikizana na wona eka swixavisiwa swa vona.
5. Tikhampani ti kota ku maketa swixavisiwa swa tona leswaku swi lemukiwa hi vaxavi.
6. Vunavetisi byi antswisa mbuyelo na mimbhukuto.
7. Byi nyika vaxavi xivangelo xa leswaku hikokwalaho ka yini va fanele va xava swixavisiwa swa bindzu ro karhi ematshan'weni ya leri ku phikizaniwaka na rona.
8. Hungu ra xinavetiso ri kota ku fikelela vaxavi kumbe vanhu vo tala hi nkarhi wuntsongo.

10 wa timaraka

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

- 3.1 I nhloko ya xikolo/mudyondzisi na mudyondzi. (2)
- 3.2 Sweswi a swi lavi leswaku u va u dyondzile xikolo, leswaku u ta kota ku hanya vutomi bya kahle. (2)
- 3.3 U khondlile mavoko ku kombisa leswaku u le ku yingiseni. / U langutile mudyondzisi exikandzeni.
(Nhlamulo yin'we ntsena. Amukela na tin'wana leti twisisekaka.) (1)
- 3.4 B. / tsundzuxeni. (1)
- 3.5 I ntiyiso, hikuva vutomi bya tika handle ka dyondzo/xikolo (2)
(Timaraka i to seketela ntsena. Amukela na mavonelo man'wana lama twisisekaka.)
- 3.6 U ta tlhelela exikolweni leswaku a ya dyondza. (2)
[10]

XIVUTISO XA 4

XITSHURIWA XA D: XINAVETISO

- 4.1 Eka vanhu lava tirhaka no hola miholo ya le henhla. Hikuva nxavo wa yona wu nga kota hi vona no tlhela va kota ku hakela hi xikweleti. (2)
- 4.2 Adirese ya imeyili.
Fekisi.
Ndhawu laha yi kumekaka kona.
Vito ra xitarata.
Vito ra muxavisi.
(Vuxokoxoko **byin'we** ntsena.) (1)
- 4.3 U ta va na yindlu leyi nga ta va ya yena. / A nga ha yi xavisa hi ntsengo wa le henhla wo tlula lowu a yi xaveke hi wona.
(Mbuyelo wun'we ntsena. Amukela na yin'wana leyi twisisekaka.) (2)
- 4.4 Swi nga endleka nomboro ya riqingho yi lahleka. / Swi nga endleka nomboro ya riqingho yi nga khomi hikokwalaho ko huma emoyeni.
(Nhlamulo **yin'we** ntsena.) (2)
- 4.5 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xikombiso. Ndza xi tsakela. Hikuva na mina ndzi navela ku xava yindlu yo fana na yona loko se ndzi tirha. (3)
[10]

XIVUTISO XA 5

XITSHURIWA XA E

- 5.1 Voniwa = Langutiwa. (2)
- 5.2 Varhangeri vo tala a va tsakela ku tlakusa munhu loyi a nga na nkinkhi. (2)
- 5.3 Kokwana u ndzi nyikile **matimba** yo nandziha lawa a ya tshoveke ensin'wini ya yena. (2)
- 5.4 I mhaka ya kahle ku kongoma vathori va wena u va hlamusela hi nkoka wa mitirho leyi u yi endleke yo tlakusa khampani ya n'wina, loko u nga ri munhu wa tiimeyili. (2)
- 5.5 Ku hava **murhangeri** loyi a **rhandzaka** munhu wo ka a nga landzeleli swileriso. (2)
- [10]**

30 wa timaraka

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI

1A SWITLHOKOVETSELO SWO KA SWI NGA RI SWA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 6 XIKAMBELANTWISISO

N'wi byele – J. M. Magaisa

- 6.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi jaha leri ri tsundzuxiwaka leswaku ri nga tshiki nsati wa rona hikwalaho ka leswi va hlanganaka na swona endyangwini wa vona. Mutlhokovetseri u tsundzuxa jaha leri leswaku ri vulavurisana na nsati wa rona hi swiphiso leswi swi ri karhataka ematshan'wini yo va ri byela vanhu van'wana. (2)
- 6.2 Ntila wa 6. / "U tshetshile khwati ra vuntshwa bya yena". (2)
- 6.3 Ntila wa 9. / "Tanihi tshimbu u navisile vito raku". (2)
- 6.4 Mutlhokovetseri u vula leswaku nsati wa nuna loyi hi yena masungulo na mahetelelo. (2)
- 6.5 Mukamberiwa u ta nyika xitsundzuxo xa yena lexi twisisekaka. Xikombiso: A ndzi ta n'wi tsundzuxa leswaku loko a ri na xiphiso xo karhi na nsati wa yena, a a burisani na yena ematshan'wini yo famba a vulavula timhaka ta ndyangu wa yena na vanhu van'wana.
- (Amukela na switsundzuxo swin'wana leswi twisisekaka.) (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 7 XIKAMBELANTWISISO

Vukati i mbilu – J. M. Magaisa

- 7.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi wanuna loyi a nga helela hi ntirho, kutani a tshika ku famba a lava wun'wana. Ndyangu wa yena wu xaniseka hi matlhelo hinkwawo. Nsati wa yena u tsandzeka no tlhelela eka rikwavo hikuva tata wa yena u dyile xuma. (2)
- 7.2 Ntila wa 4. Nsati na vana va hanya hi rikoko ra xilondzo. (2)
- 7.3 B. / A a ri hava mali yo tlherisela leyi nuna wa yena Gezani a a n'wi lovorile hi yona hikuva tata wa yena Risenga a a dyile hinkwayo. (2)

7.4

A (NTILA)	B (NHLAMUSELO)
1. Loko ri xile i ku byi chucha. (Ntila wa 3)	D Ku nwa byalwa masiku hinkwawo.
2. Xiburukwana i tinjhovo. (Ntila wa 14)	A Ku famba ntsena, buruku ri hlakarile.
3. Yena phela u dya a khigela (Ntila wa 29)	B Ku dya xin'wana na xin'wana.
4. Xi phema xi cukumeta xi hleka. (Ntila wa 34)	C Ku tiphina ka munhu loyi a nga pfumariki nchumu, loyi a twisaka lava va pfumalaka swo dya ku vava.

(4)
[10]

XIVUTISO XA 8 XIKAMBELANTWISISO

Xirilo – K. J. Ngobeni

- 8.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi wanuna loyi a dlayiweke hi xibalesa, kutani ndyangu wa yena wu sala evusiwaneni. Nsati wa yena u lo rila swa xinkadyana. Loko timali ta nuna ta le ntirhweni ti huma u ti dya hi vusopfa a rhurhela edoropeni no xava timovha ta manyunyuni. (2)

- 8.1 Ntila wa 14. / Mi ongola mbanga leyi pfempfaka ngati.

Kumbe

- Ntila wa 15. / Mi bohelela phokola ra mufelakazi. (2)

- 8.3 Ntila wa 19. "Cheke ku fika, vunoni nkwee!". (2)

8.4

A (NTILA)	B (NHLAMUSELO)
1. Rihlampfu pfotlo, xi rhwele	C Nuna wa muti loyi a ku ri yena xisirhelelo ekaya ka yena u lovile.
2. Nhlo mulo wu phutsela	D Manana na vana kumbe swihlangi va weriwa hi khombo ro vava swinene.
3. Mihloti ya noni bya Limpopo	A Muferiwa a rila swinene hi ku twa ku vava lokukulu.
4. N'wina va swirhundzu zilani!" (Ntila wa 26)	B Vaxisati va fanele va tikhoma no tixixima loko va loveriwile.

(4)
[10]

30 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100